

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ НЕЗАДОВОЛЕННЯ ТА ГНІВУ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анастасія Яворська

Львівський національний університет імені Івана Франка

(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)

Розглянуто екстралінгвістичні та невербальні засоби вираження незадоволення та гніву на матеріалі сучасної англійської та американської літератури. Простежено варіанти позицій невербальних засобів відносно вербальних у висловлюванні, а також їхні функції.

Ключові слова: невербальні засоби вираження, негативна емотивність, екстралінгвістика, просодика, кінесика, такесика, проксемика.

Життя людини загалом – це її спілкування з навколишнім світом, оточуючими людьми, їхній взаємовплив. Спілкування може відбуватися по-різному: з використанням відповідних засобів мовного коду, а також паралінгвістичних засобів і немовленнєвих дій (вчинків) [1, с. 24]. Саме такому його виду присвячено нашу статтю.

Встановлено, що у процесі взаємодії людей „від 60 до 80% інформації передається за рахунок невербальних засобів і лише 20 – 40% – за допомогою вербальних” [2, с. 4]. Цікаво, що люди обмінюються інформацією не лише за допомогою міміки, жестів, постав тіла, а й навіть одягу, зачісок, запахів, предметів, що їх оточують. Невербальна поведінка є основою для розуміння значення обміну думками – “те, як ми говоримо є так само важливе, як і те, що ми говоримо” [13, с. 116]. Найчастіше люди довіряють невербальній поведінці значно більше, ніж вербальній, оскільки її виявлення обумовлене імпульсами підсвідомості людини, а підробити ці імпульси практично неможливо.

Мета нашої статті – розглянути та дослідити невербальні засоби вираження негативної емотивності, а саме незадоволення та гніву

(‘anger/annoyance’), виявити їхню роль та функції щодо вербальних на матеріалі сучасної англійської та американської літератури. Об’єктом дослідження слугують діалоги персонажів, об’єднані емоціями гніву та незадоволення.

Невербальні засоби можуть займати різні позиції у висловлюванні. Наприклад:

- знаходитися у *препозиції* до висловлювання:

Polly groaned. «I don’t eat McDonald’s», she said.

Richard looked at her, confused. «But I thought you’d given up being a veggy...» [11, с. 138].

- *супроводжувати* висловлювання:

Mrs. Conolly was lying, she said – trying to make her son’s home life seem more wholesome and happy than it was. «Steven’s father hits him, you know», she *screeched.* «He beats him. She doesn’t mention that, does he?» [11, с. 47].

- стояти у *постпозиції* до висловлювання:

Her body rested in the crook of his arm. «Percy didn’t doctor that drink».

He *grunted* [10, с. 84].

Будь-яке вербальне повідомлення пов’язане із певною невербальною поведінкою співрозмовників. На основі типів невербальних проявів, виокремлених Л. М. Кнаппом, які свідомо чи несвідомо доповнюють вербальне спілкування – підтвердження і повторення, заперечення або заплутування, підсилення або акцентування, контроль і регуляція [3] – можемо вивести такі функції невербальної комунікації щодо вербальної:

1. *Доповнення* (а також дублювання, посилення) вербальних повідомлень:

«Oh for goodness sake!» Pabblem *banged his white fist on the desk* [11, с. 60].

Своїм гнівним жестом Пабблем підтверджує своє незадоволення всією ситуацією, висловлює його дещо експресивніше, щоб вплинути на співрозмовника, який його розлютив.

2. *Заперечення* вербальних повідомлень:

Theresa looked at me *with the sullen expression* that so many people of her generation wear when one attempts to assail their ignorance. «Uh-huh», – she said [11, с. 20].

З виразуобличчя героїні зрозуміло, що їй не до вподоби таке ставлення до неї, хоча вона начебто погоджується з усім сказаним її співрозмовницею, тобто увесь її вираз обличчя начебто ставить під сумнів її вербальне повідомлення.

3. *Регулювання* розмови:

Across the table, I could feel Sue *giving me the evil eye*. I smiled and shrugged and blew on my soup to cool it. I was beginning to enjoy myself [11, с. 65].

Облишивши надії на ефективність вербального впливу, Сью поглядом намагається регулювати вчинки співрозмовника, зокрема – своєї сестри.

Існують різні типології невербальних засобів спілкування, оскільки вони утворюються і сприймаються різними сенсорними системами: зором, слухом, тактильними відчуттями, смаком, нюхом, а також з урахуванням того, коли відбувається спілкування [2, с. 20].

Розглянемо кілька прикладів екстралінгвістичних, просодичних, кінесичних, такесичних і проксемічних невербальних засобів вираження незадоволення та гніву, вибраної із сучасної англійської літератури.

Екстралінгвістичні засоби – різні вкраплення у мову (паузи, дихання, сміх). Розглянемо їх детальніше на конкретних прикладах:

• Паузи:

- “[...] I think you should seriously consider...”

“Don't start, Ray. I'm not listening to a lecture.” There was *a gap, a heavy stillness* in which both of them took a breath [10, с. 30 – 31].

- “What the devil do you want of me?” he yelled into her face. [...]

“I want to see the Princess Mary,” she said quietly. “That is all”.

“Go!” he bellowed. [...]

There was *a long painful silence* [9, с. 169].

• Дихання:

- “You know I want to start this magazine, Papa,” Wani said.

“Ah - well,” Bertrand said, *with a puff*. “Yes, a magazine can be good. But there is a whole world of difference, my son, running a magazine than having your *bloody* face in a magazine!” [12, с. 223].

• Сміх:

When I had finished explaining the reason for my call, she *gave a nasty laugh*. “Does Sheba know you’re calling me?” she asked. “Because she’ll tell you, I’m not in the habit of subsidizing her wardrobe” [11, с. 121].

Цікаво, що у вищенаведеному прикладі використано слово “*laugh*”, яке по своїй семантиці не є носієм негативної емотивності, але у поєднанні з прикметником “*nasty*” у цьому конкретному випадку чи не найповніше передає невдоволення та іронічне ставлення до співрозмовника.

Наступні характеристики мовлення, які виділяються в окрему групу – звукові, тобто *просодичні*. До них належать інтонація висловлювання а також звукові модуляції голосу, проілюстровані нижченаведеними прикладами:

○ *інтонація висловлювання*:

- “And they can fill that hole, if only they know how, with the Lord Jesus. That's what we pray, that's what we always pray.” [...] “So what's your success rate?” said Leo, *in a surprisingly sarcastic tone* [...] [12, с. 160].

- “Hello, Sally!” said Nick. [...] “Have you had fun?” It seemed to come as an unexpected and even slightly offensive question, and she twitched her hair back several times as she confronted it. Then she *said severely*, “I suppose we have. Yes. Yes, we have!” [12, с. 328].

- “I didn't like him, Mona,” she *said darkly*. “Really I didn't. All that fat disgusted me. I *hated* him” [7, с. 183].

- “[...] I don't mind going in the taxi if you think it would be better. Shall we just let Lindy and Siouxsie go in the trap?” I *said sulkily* [7, с. 6 – 7].

- “What was it?” I *said sharply*. Whatever my personal feelings towards Sheba, - I was obliged to address the boy’s incivility. It would have been a dereliction of duty to do otherwise [7, с. 52].

- “The problem is,” the kid had replied, “he's a brown face.” The father, *furiously* and agitated ever since, thought he should start being more authoritative.

“We're going!” he said now, in what he considered to be almost his “*sharpest*” voice [13, с. 131].

○ *модуляції голосу*:

- “She showed them in the Falklands, didn't she?” “You mean she's a *hideous* old battleaxe,” *muttered* Catherine [12, c. 318 – 319].
- “Only this is a private garden.” “Oh, yes - we're keyholders,” the phrase subsuming Leo, who made *a little grunt*, not of lust this time but of *indignant confirmation* [12, c. 41].
- “Are these boys giving you trouble, Mrs. Hart?” I asked. “I’m afraid so. Miss Covett,” she said. There was a *quaver in her voice* [11, c. 52].
- [...] “Steven’s father hits him, you know,” she *screeched*. “He beats him. She doesn’t mention that, does he?” [11, c. 47].
- “Leave my father alone,” she *muttered in a babble*. Her words were *quiet* and sounded *sticky* [7, c. 148].
- PorkChop shook her off and she slumped to the tiled floor dramatically clutching at her arm. “He's attacked me!” she *shrieked* [7, c. 160].
- [...] Dad joined in. “Auntie Audrey looks like a kettle.”
“Oh, *for heaven's sake*, Colin,” Mum *snapped*, which struck me as odd as she doesn't usually snap at Dad [8, c. 38].

Невербальні засоби інколи можуть комплексно відобразити емоційний стан персонажа, що якраз ілюструє нам нижченаведений приклад, у якому просодичні засоби вдало поєднано із наступною групою – кінесичними:

- As Tam talked, the *rattling pace of her sentences and the rigid set of her shoulders betrayed her fury*. The fat old wife smoothed at her grey hair, then tried to iron wrinkles from her brow. She sniffed and then leant backwards slightly, reacting, I realized later, to the inferno blast of whisky on our breath [7, c. 130].

Отже, **кінесичні** засоби вираження – міміка (вираз обличчя), погляд (очі), посмішка, рухи тіла, постава. Розглянемо їх детальніше:

✓ Міміка (вираз обличчя) :

- I knocked on the door, and Patricia's *irritable face* appeared at the window. I'm glad to say I always *annoyed* Patricia; by being alive at all, I failed her [13, c. 75 – 76].
- “I think you'll find this restaurant acceptable” [...]
- “He just can't have anything too rich,” said Sally. “His wretched ulcers...” She *twitched* while she *pulled a long face* [12, c. 320].

- "Perhaps I shouldn't have told you about robbery," I *pouted* [7, с. 50].

✓ Погляд (очі):

- "And," she said, sticking her chin out and staring right at me, her *eyes like fierce stones*, "Guess what? She's twenty-eight and his bloody secretary" [7, с. 44].

Цікаво, що очі розгніваної жінки порівнюють із камінням, на додачу із епітетом «*fierce*». У наступній ситуації поряд із «*fierce eyes*» ми також спостерігаємо дієслово «*glare*», яке вже у своїй семантиці несе відтінок негативної емотивності:

- When the flames were shooting from every window, he had not thought of the cash or the Judge's desk or his mother's dining room table, but only of old General Forrest *glaring down with those fierce eyes* [10, с. 345].

Зазвичай гнів асоціюється у нас із «кипінням» (що підтверджують такі слова та сталі вирази, як *heat, hot, hot temper, boiling mad* та ін.). Проте інколи можна відшукати цілком протилежне:

- Not wanting to appear intimidated, I returned his stare with *an icy glare* of my own [11, с. 36].

- I was noticing the way the left side of her hair was up much closer to her ear than the right side, so it looked like she had one leg shorter than the other. I smiled to mesen because this was rather cute and then I saw her *look darken in annoyance* [7, с. 89].

Коли людина гнівається або незадоволена, її погляд може бути затуманеним, без блиску, або ж навпаки – зі зловісним вогником, спалахом роздратованості, який вона часом намагається приховати, прикриваючи очі, як у нижченаведеному прикладі:

- "I'm not sure what you mean by "practically-oriented"..." I began. Pabbem *closed his eyes*. "Barbara", he said. "Please" [7, с. 59].

✓ Посмішка:

Посмішка – могутній інструмент невербаліки, який може допомогти налаштувати співрозмовника на дружній лад. Проте, виявляється, інколи посмішка може вказувати не на гарний настрій мовця, а на щось зовсім протилежне. Звісно, посмішка практично ніколи не демонструватиме крайній

стан гніву чи приступ люті. Здебільшого, вона може слугувати засобом вираження гами емоцій – від легкого незадоволення (дискомфарту) до роздратованості. Цікавою особливістю посмішки, яка виступає у такій незвичній ролі, є те, що вона переважно є нещирою (часто вживається з такими епітетами, як *insincere*, *ironic* тощо). Тобто тут посмішка скоріше як гримаса – захисна маска на обличчі людини, яка намагається приховати свої справжні емоції, або навпаки – продемонструвати свою зверхність чи зловтіху з приводу більшої компетентності у якому-небудь конкретному питанні. Якраз схожу ситуацію ілюструє наступний приклад:

- Nick tried for a while to talk to Emile about scrap metal, which tested his Cornelian French to the limits; but Bertrand, who had been looking on with *an insincere smile* and a palpable sense of neglect, broke in, “Nick, Nick, I don't know what you two young men are getting up to, I don't like to ask too many questions...” [12, с. 223].

- “How about you, by the way? Have you got your sights set on someone new?”
“No,” said Toby, “not yet.” He *smiled grimly* at Nick [12, с. 324].

Крім самого дієслова «*smile*» із різноманітними відповідними епітетами, для позначення нещирої, злісної, самозадоволеної або зверхньої посмішки також використовуються його синоніми, наприклад, *smirk*, *sneer*, *grin* та ін., які у своїх дефініціях мають компонент негативної емотивності. Для прикладу розглянемо такі ситуації:

- “What's happened to you?” I *smirked*. He had thick eyeliner, frowning on his upper eyelids and gunged into his eyebrows too [7, с. 158].

- She did not think she could “help us”.

“We don't need help,” I *sneered* [7, с. 146 – 147].

✓ Рухи тіла:

- With his stubborn refusals, the kid reduced me twice to *fury*. I found myself actually *stamping my feet* [13, с. 60].

- “Four thousand dollars.”

“And where did this four thousand bucks go?”

Forrest gently tapped his nose. Ray *shook his head in frustration and anger* and *bit his tongue* to hold back another bitter lecture [10, c. 241].

- “Don't you have friends?”

“No. Reuben was my only friend.”

He *cringed* when she called him Reuben [10, c. 110].

- [...] I thought of my lost friend Anne-Marie: *What crap!* A good job like an insurance executive! and then she'd *put her hands together, press them against her ear* and *start snoring* [7, c. 25].

- “I pray for all those in darkness to find Jesus, and I pray for the two children I've brought into this world to get themselves hitched up.”

Leo scratched his head and *shivered with frustration*, though there was a kind of fondness in him too, since he was going to disappoint her [12, c. 160].

- “I mean in a practical way, in a financial way. I saw her the other day, and...” [...]

“I believe you have to pay back, my friend, if you have been given help” – and he *stabbed the air with his empty fork*. [...] He felt he had inadvertently become the focus of some keen *resentment* of Bertrand's [12, c. 222].

Для вираження свого роздратування, крім власного тіла, персонаж використав підручні предмети – столовий набір. Бертран використовує саме вилку не тільки тому, що вона якраз опинилася у нього в руках. Вилка своїми гострими зубцями символізує небезпеку, а він, зробивши короткий різкий рух нею у повітрі (схожий на укол ножом – «*stab*»), наче демонструє готовність захищати свої переконання.

- “...Why don't you draw something from life? Or even your imagination?” Connolly's *face*, which had momentarily softened under flattery, *closed up again*. He *shrugged irritably* [11, c. 26].

- “People will want to collect the magazine, just as they would want to collect the things that are pictured in it.” Bertrand took a moment or two to see whether this was nonsense or not. Then he said, “All this *bloody* top-quality stuff sounds like a lot of money [...]” He took *an irritable swig* from his glass of water [12, c. 224].

✓ Постава:

- Sheba's feet were *planted firmly in the ten to two position*, as if in preparation for a plie. Her *hands were on her hips*. She looked like the tarot – card symbol for *wrath* [11, с. 52].

Наступний вид невербальних засобів – **такесичні** – це різного виду дотики. Розглянемо такі приклади:

- PorkChop exposed a wet armpit and reached high up to turn on the TV, and then Dad reached over and turned it off and *gave PorkChop a slap* round the head [7, с. 11].

- At length, he said, “You're my first old lady if that's what you mean”.

She *poked at him in protest*. “Oi. Enough of that” [11, с. 151].

- “Sir William Nothing!” she said again. “And you are with child?”

“Yes,” I said humbly. [...]

“*You whore!*” she *swore at me*. Her hand came back, I froze, ready to take the *blow*, but when it came I felt my neck snap back with the force of it [9, с. 239].

- “[...] So get out and stay out. This is the worst place in the world to come for help.”

He *pushed* him to the door, but the lad clung to the frame even as the soldier waited outside for a word from George to throw him down the stairs.

- “Will you bear witness for me, Your Majesty?” Smeaton cried over his shoulder as George *thrust* him toward the door [9, с. 293].

- “Kiss me again—kiss me like you kiss Henry.”

“Go away,” I said, *pushing him off* [9, с. 76].

Проксемічні засоби – використання дистанції між комунікантами, їхнє зближення чи віддалення:

- “Miss, please . . .” he whined.

”No”, Sheba said and *shut the door in his face* [11, с. 75].

- And then before I could slit his throat with the silver envelope knife, in the doorway Father appeared.

“Away!” I yelled and *tried to close the door*. He pushed it open [7, с. 160].

- “If I were you, I wouldn't want to put myself in unnecessary danger. [...]”

“Matte, it's my decision. I don't want your money, and I don't want my “body holiday” interrupted.” He was having difficulty controlling himself. Some anxiety

or *fury was flooding* him. He walked about the cabin, *with his face turned away from me* [13, с. 99].

- “I order everyone,” he said. “You will do as I bid you for I am your husband and your king.”

“I’ll be damned if I do!” she screamed, and turned on her heel and *fled* to her privy chamber [9, с. 275].

У статті розглянуто близько 60-ти прикладів (слів та словосполучень) писемного вираження невербальної поведінки персонажів, вибраних із 55-ти ситуацій на матеріалі творів сучасних англійських та американських авторів, таких як Алан Холлінгхерст (Alan Hollinghurst), Хелен Філдінг (Helen Fielding), Хелен Кросс (Helen Cross), Ханіф Курейші (Hanif Kureishi), Кінгслі Еміс (Kingsley Amis), Стівен Кінг (Stephen King), Філіппа Грегорі (Philippa Gregory). Результати дослідження зібрано та систематизовано у наступній таблиці:

Екстралінгвістика	Просодика	Кінесика	Такесика	Проксеміка
<p>- Сміх a nasty laugh</p> <p>- Паузи a gap a heavy stillness a long painful silence</p> <p>- Дихання with a puff</p>	<p>- Інтонація висловлюван ня sarcastic tone say - darkly, severely, sulkily, sharply (his) ‘sharpest’ voice rattling pace (of sentences)</p> <p>- Модуляці ї голосу mutter (in a babble) grunt screech shriek</p>	<p>- Міміка (вираз обличчя) irritable face pull a long face twitch pout</p> <p>- Погляд (очі) glare fierce eyes look darken to close eyes</p> <p>- Посмішка smile - insincere, grim smirk sneer</p>	<p>- Дотики slap poke (at s.o.) blow push (s .o. off) thrust</p>	<p>- Дистанція shut (close) the door turn away the face flee</p>

	snap a quaver (in one's voice)	- <i>Рухи тіла</i> stamp one's feet shake one's head bite one's tongue cringe press one's hands against one's ears shiver stab the air with a fork shrug (an irritable) swig - <i>Постава</i> feet in the ten to two position hands on one's hips		
--	-----------------------------------	---	--	--

Отож найбільшу частку займають кінесичні засоби, а саме – рухи тіла; за ними йдуть просодичні – здебільшого різноманітні модуляції голосу. Найменш виражені такесичні засоби, можливо через природню англійську стриманість щодо таких проявів, а також небажання порушувати так званий міжособистісний простір людини.

Комплексний аналіз засобів вираження незадоволення та гніву неможливий без аналізу екстралінгвістичних, просодичних, кінесичних, такесичних і проксемічних засобів, які можуть:

- доповнювати та підсилювати вербальне повідомлення;
- заперечувати вербальну інформацію;
- або регулювати перебіг розмови.

У багатьох випадках вдало поєднуються декілька видів засобів вираження невербального спілкування, значно яскравіше змальовуючи емоції героїв.

1. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К.: Академія, 2004. – 344с.
2. *Голошук С. Л.* Реалізація невербальних засобів спілкування у спонукальному дискурсі // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – Суми, 2007 № 1. Т. 2.
3. *Кнапп М. Л.* Невербальные коммуникации – М., 1978.
4. *Крейдлин Г. Е.* Невербальная семиотика. Язык тела и естественный язык. – М., 2002.
5. *Amis K.* Lucky Jim. – М.: Цитадель, 2002. – 304 с.
6. Cambridge Learner's Dictionary [2001]. – Cambridge University Press.
7. *Cross H.* My Summer of Love. – Bloomsbury Publishing, 2001.
8. *Fielding H.* Bridget Jones's Diary. – Picador Books, 1997. – 311 p.
9. *Gregory F.* The Other Boleyn Girl. – Scribner, 2001. – 318 p.
(http://greylib.align.ru/?category=english-engmode&altname=the_other_boleyn_girl)
10. *Grisham J.* The Summons. – Doubleday, 2002.
11. *Heller Z.* Notes on a Scandal. – London: Viking, 2003. – 243 p.
12. *Hollinghurst A.* The Line of Beauty. – Picador Books, 2004. – 501 p.
13. *Kureishi H.* The Body. – Faber and Faber Limited, 2003. – 266 p.
14. Longman Dictionary of Contemporary English [2006]. – Pearson ESL.
15. Pearson, Nelson Understanding and Sharing: Introduction to Speech Communication. – Wisconsin, 1994. – 474 p.

**NON-VERBAL MEANS OF EXPRESSING DISPLEASURE AND ANGER IN
MODERN ENGLISH LANGUAGE**

Anastasiya Yavorska

The Ivan Franko National University of L'viv

(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)

Extra linguistic and non-verbal means of expressing displeasure and anger on the material of modern British and American literature are the subject of the analysis

in the article. The variants of positions of the non-verbal means regarding the verbal ones in an utterance as well as their functions are under the research too.

Key words: non-verbal means of expression, negative emotion, extra linguistics, prosodic, kinesics, tacesics, proxemics.

НЕВЕРБАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ НЕДОВОЛЬСТВИЯ И ГНЕВА В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Анастасия Яворская

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)

Рассмотрены экстралингвистические и невербальные средства выражения недовольствия и гнева на материале современной английской и американской литературы. Проанализированы варианты позиций невербальных средств относительно вербальных в изречениях, а также их функции.

Ключевые слова: невербальные средства выражения, негативная эмотивность, экстралингвистика, просодика, кинесика, такесика, проксемика.

Стаття надійшла до редколегії 12. 12. 2009

Прийнята до друку 22. 01. 2010